



## ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRK ÖĞRENCİLERİN MİRAS DİL OLARAK TÜRKÇEYE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Araş. Gör. Eda TEKİN\*

Prof. Dr. Muhammed Eyyüp SALLABAŞ\*\*

### ÖZ

Miras dil, son zamanlarda eğitimcilerin dikkatini çeken bir alan olmuştur ve miras dile sahip bireylerin bu dili unutmamaları, geliştirmeleri ve hatta öğrenmeleri için ülkelerde çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Miras dil, eğitim alanında önemli bir konudur ve yapılan araştırmalar ile neden önemli olduğu, nasıl geliştirileceği ispatlanmaktadır. Bu araştırmanın amacı da, Almanya'da yaşayan Türk öğrencilerin deneyim ve görüşlerinden hareketle miras dil olarak Türkçenin Alman eğitim sistemindeki konumunu, öğrencilerin Türkçedeki eksiklerini ve ihtiyaçlarını açığı çıkarmaktır. Türkler Almanya'ya çeşitli sebeplerle göç etmiştir ve göç edenlerin çocukları Almanya'da doğup büyürken çoğunlukla ilk önce Türkçe öğrenmişlerdir. Ev ortamında Türkçe edinen çocuk Almanya'da yaşadığı için Almancayı da edinmeye başlar. Zamanla tüm eğitimleri sadece Almanca olduğu için ve daha çok Almanca duydukları için Almanca daha baskın bir hâle gelebilir. Çalışma nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Erasmus+ programı ile eğitim görmeye gelmiş yedi öğrenci ile görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar okul hayatları boyunca Almanca eğitim görmüşlerdir. Türkçeyi nasıl öğrendiklerini, Türkçe hakkında neler düşündüklerini, Türkçe için neler yaptıklarını ve Almanya'da seçmeli ders olarak aldıkları Türkçe dersinde neler yapıldığı hakkındaki görüşlerini bildirmişlerdir. Araştırma sonucunda başka dillerin yanı sıra miras dilini bilmenin ve geliştirmenin faydaları, bu konudaki eksiklikler, öğrencilerin görüşlerine ve literatür taramasına göre tespit edilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Almanya, Miras Dil, Miras dil Türkçe, Erasmus +, Türk öğrenciler, Görüşler.

### OPINIONS OF TURKISH STUDENTS LIVING IN GERMANY REGARDING TURKISH AS A HERITAGE LANGUAGE

#### ABSTRACT

Heritage language has recently been an area that has attracted the attention of educators, and various studies have been started in countries to ensure that individuals with a heritage language do not forget, develop and even learn this language. Heritage language is an important issue in the field of education and researches show why it is important and how it can be developed. The aim of this research is to reveal the position of Turkish as a heritage language in the German education system, the deficiencies and needs of students in Turkish, based on the experiences and opinions of Turkish students living in Germany. Turks immigrated to Germany for various reasons, and the children of the immigrants mostly learned Turkish first while they were born and raised there. The child, who learns Turkish at home, starts to learn German as he lives in Germany. Over time, German may become more dominant as all their

\* Yıldız Teknik Üniversitesi/Eğitim Fakültesi/Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü/Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, edatkn@hotmail.com, Orcid ID: 0000-0001-6831-8101

\*\* Yıldız Teknik Üniversitesi/Eğitim Fakültesi/Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü/Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, sallabas@gmail.com, Orcid ID: 0000-0003-4346-4385

education is only in German and they hear more German. The study has been designed as a qualitative research. A semi-structured interview form developed by the researcher was used as a data collection tool. Interviews were held with seven students who came to Yıldız Technical University to study with the Erasmus+ program. Participants have studied German throughout their school life. They expressed their opinions on how they learned Turkish, what they thought about Turkish, what they did for Turkish, and what was done in the Turkish course they took as an elective course in Germany. As a result of the research, the benefits of knowing and developing the heritage language as well as other languages, the deficiencies in this subject were determined according to the students' views and literature review.

**Keywords:** Germany, Heritage Language, Turkish as a Heritage Language, Erasmus+, Turkish students, Opinions.

### Giriş

Miras dil ile ilgili araştırmaların başlangıcı 1990'lı yıllara uzanmaktadır. Kavramla ilgili tanımlamalarda mutlak bir görüş birliği bulunmamakla birlikte bazı ortak noktalara dikkat çekildiği görülür. Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da miras dilleri kavramı, göçmenler ve çocukları tarafından konuşulan dilleri ifade eder. Ev sahibi ülkede resmî statüye sahip diller çoğunluk dilleri iken miras dili bir azınlık dilidir (Montrul, 2012). Şu anda Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanıldığı şekliyle miras dili, yerli Amerikan halkı tarafından konuşulanlar da dâhil olmak üzere İngilizce dışındaki tüm dilleri ifade etmektedir (Valdés, 1999). Bu fenomeni tanımlama açısından, miras dil konuşurları, iki dillilerin bir alt kümesi, tipik olarak yaşadıkları toplumların azınlık diline karşılık gelir (Polinsky ve Scontras, 2020). Bu bağlamda miras dil, kendi ülkesi dışında bir ülkede yaşayan insanların kullandığı, resmî bir statüye sahip olmayan, formal bir eğitimle değil aile içerisinde ya da gruplar içerisinde öğrenilen ve konuşulan, yaşatılmaya çalışılan dil olarak tanımlanabilir.

Son zamanlarda dikkat çekici bir araştırma alanı olan miras dil konusunda yapılan çalışmalar bireylerin miras dillerini unutmamaları, geliştirmeleri ve öğrenmeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Amerika'da yükseköğretimde İngilizcenin haricinde dillerde çalışmak zor gibi görülmektedir (Kramsch, 1989:2'den akt. Kono ve McGinis, 2001). "Son yıllarda bu algı değişmektedir ve şu anda miras dil programlarında en çok öğretilen dil İspanyolca olmakla birlikte diğer dillerde de gelişmeler vardır" (Kono ve McGinnis, 2001: 197). Bu dillerden biri de Türkçedir. Özellikle Almanya'da, geçmişte yaşanan işçi göçlerinden dolayı yoğun bir Türk nüfusu vardır. Türkler Almanya'ya çeşitli sebeplerle göç etmiştir ve göç edenlerin çocukları orada doğup büyürken çoğunlukla ilk önce Türkçe öğrenmişlerdir. Ev ortamında Türkçe edinen çocuk Almanya'da yaşadığı için Almancayı da öğrenmeye başlar. Kimisi anaokuluna kimisi de anaokuluna gitmeden önce öğrenir. Zamanla tüm eğitimleri sadece Almanca olduğu için ve daha çok Almanca duydukları için Almanca daha baskın bir hâle gelebilir. "Tipik bir tek dilli durumda, bir çocuk evde ve okulda çoğunluk dilini öğrenirken ve daha sonra ikinci bir dili öğrendiğinde, birinci dil aynı zamanda daha güçlü, baskın veya birincil dil iken, ikinci dil daha az kullanılan ikincil dildir. Ancak, miras konuşmacıları söz konusu olduğunda ve ilk dil bir azınlık dili olduğunda, çocuk büyüdükçe dillerin işlevsel boyutunda bir değişiklik olur ve ilk ve birincil dil sonunda ikinci hâle gelir" (Montrul, 2012: 3).

1961 yılında Almanya ile imzalanan anlaşmalar çerçevesinde Almanya'ya göç eden Türkler bu ülkede birçok zorlukla karşı karşıya kalmışlardır. Bunlara kültürel ve

dilsel zorluklar örnek verilebilir (Koçak, 2012). Almanya'ya Türkiye'den işçi göçünün başladığı 1960'lı yıllarda Türklere *misafir işçi* gözü ile bakılmaktaydı. Günün birinde Türklerin ülkelerine döneceği farz ediliyordu ancak aksine Türkler 1970'li yılların ortalarından itibaren ailelerini ve çocuklarını da Almanya'ya getirmişlerdir. Yeni nesil çocuklar da Almanya'da doğup büyüdüleri için tamamen orada eğitim görmeye başlamışlar ve eğitim konusu şu anda Almanya'da önemli bir meseledir (Arslan, 2006: 235). Başlarda geçici işçi olarak düşünülen Türklerin Almanya'da ve diğer Batı Avrupa şehirlerinde Türk topluluklarının varlığı artmıştır ve kalıcı olarak yaşamaya başlamışlardır (Başkurt, 2009; Bayram, 2020). Dolayısıyla buradaki Türklerin eğitimi de önemli bir konudur. Bu eğitimlerden biri de dil öğretimidir. Almanya'da yaşayan Türkler Alman okullarında okumaya başlayınca Almancayı da öğrenmektedirler; ancak Türkçe de onlar için önemlidir.

Miras dil ile ilgili çalışmaların önemi gün geçtikçe artmaktadır çünkü dil, bir milletin en önemli hazinelerinden biridir ve miras dil de bu hazine içerisinde olup nesilden nesle aktarılması gereken bir süreçtir. Göçmen çocuklarının eğitimi dünyada bir sorundur; ancak bu sorunların çözülmesi gerekmektedir. Çünkü göçmenlik ve mültecilik dünyada artarak devam etmektedir. Bu araştırmada, Almanya'da yaşayan Türk öğrencilerin Türkçenin miras dil olarak öğretimi hakkındaki görüşleri alınmıştır. Hem literatür taramasından yola çıkılmış hem de onların yaşadığı problemler tespit edilmiş ve gelecekte neler yapılabileceği önerilmiştir. Her dil, önemli bir hazinedir. Miras dil kavramı çok güzel bir adlandırmadır çünkü miras, bir hazinedir ve değerlidir. Yükseköğretimin miras dili eğitimi alanında ele alması gereken birçok zorluk vardır, ancak bunların tümü, miras dili öğrenenlerin ve konuştukları dillerin saygılarımıza, takdirimize değer olduğu anlayışıyla başlar (Kono ve McGinnis, 2001).

## Yöntem

### Araştırmanın Modeli

Almanya'da yaşayan Türk öğrencilerin eğitim-öğretim süreçlerinde miras dili olarak Türkçe dersine ilişkin yaşadıkları sorunları ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerini onların bireysel algıları ve görüşleri doğrultusunda ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışma, nitel bir araştırmadır.

Almanya'da yaşayan Türklerin Türkçe eğitimi öğretimi sürecinin niteliği önemlidir. Bu araştırmanın amacı Almanya'da yaşayan Türk öğrencilerin miras dil olarak Türkçeye, Türkçe eğitim öğretimine yönelik deneyimleri, görüşleri incelenmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Almanya'da doğup büyümüş öğrenciler Türkçeyi nerede ve nasıl öğrenmişlerdir?
- Almanya'da Türkçe derslerinde neler yapılmaktadır?
- Öğrenciler hangi dil becerilerini geliştirmede zorlanmaktadır?
- Öğrencilerin kitap okuma alışkanlıkları ne durumdadır?
- Almanya'da Türkçe dersleri nasıl olmalı/olabilir?
- Öğrencilerin Türkçeye karşı hissettikleri nelerdir?

- İki dilli olmanın avantajları ve dezavantajları nelerdir?

### **Çalışma Grubu**

Araştırmanın çalışma grubunu Almanya’da eğitim gören ve Erasmus+ programı ile Yıldız Teknik Üniversitesine gelip Türkçe dersini alan yedi Erasmus öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan yedi öğrencinin altısı Almanya’da doğup büyümüştür, bir öğrenci ise 2,5 yaşında iken ailesiyle Almanya’ya göç ettiğinden orada büyümüştür. Öğrenciler 22-29 yaş aralığındadır.

### **Veri Toplama Araçları**

Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilmiş yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme formu geliştirilirken dört alan uzmanından görüş alınmıştır. Görüşmeler Zoom Video Konferans Uygulamasında oluşturulan ortalama 20 dakikalık oturumlar oluşturularak yapılmıştır.

### **Verilerin Analizi**

Verilerin analizinde öncelikle öğrencilerle yapılan görüşmeler transkript edilmiştir. Daha sonra bu transkriptler tekrar tekrar okunarak içerik analizi ile yapılandırılmıştır. “İçerik analizi genellikle gözleme dayalı alan notlarından ziyade metnin (mülakat dökümleri, günlükler veya belgeler) analizini ifade eder” (Patton, 2014: 790). İçerik analizinde birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ya da temalar çerçevesinde okuyucuya sunulur (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

### **Bulgular**

#### **Katılımcıların öğrendikleri yabancı dillere ilişkin bulgular**

Öğrencilerin tamamı öğrendikleri ilk dilin Türkçe olduğunu Almancayı da anaokuluna başladıktan itibaren öğrendiklerini söylemişlerdir. Yabancı dil olarak başta Almanca sonra İngilizceyi bildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca seçmeli ders olarak İspanyolca ve Fransızca öğrenenler de olmuştur.

#### **Katılımcıların Türkçe öğrenme durumlarına ilişkin bulgular**

Öğrencilerin hepsi Türkçeyi önce aile içerisinde öğrendiklerini daha sonra da Türk arkadaş çevrelerinde kullandıklarını ve dizi, filmler izleyerek de konuşmaya devam ettiklerini söylemişlerdir. Ö1 bu konuda “Türkçeyi ilk başta ailemde öğrendim. Yani evde. Sonrasında arkadaş çevresinde kullandım. Son olarak da dizilerden, filmlerden, televizyondan öğrendim” derken Ö2, Ö3 de aynı şekilde “Ev, aile, okul, arkadaş çevresi, filmler, diziler” demiştir. Ö4 de ailesinden öğrendiğini ve komşularıyla da Türkçe konuştuklarını belirtmiştir. Ö5, Ö6 ve Ö7 de en başta ailelerinde öğrendiklerini ve arkadaşlarıyla da konuştuklarını söylemişlerdir.

#### **Katılımcıların Almanya’daki Türkçe dersleriyle ilgili görüşlerine ilişkin bulgular**

İlkokul ve ortaokulda Almanya’nın bazı bölgelerinde ve okullarında seçmeli ders olarak Türkçe bulunduğunu ve katılımcılardan bir öğrenci hariç bu derslere katıldıklarını belirtmişlerdir. Katılmayan öğrenci Türkçe yerine başka bir yabancı dil seçmeyi tercih ettiğini söylemiştir. Katılan öğrenciler de derslerde okuma yazma öğrendiklerini, kısıtlı

tarih bilgisi aldıklarını ve derslerin plansız olup verimli geçmediğini dile getirmişlerdir. Ö1 bu konuda “Seçmeli dersler var. Ben ilkokulda Türkçe gördüm. Orada sadece okuma yazma öğrendim” derken Ö2 “Benim ilkokulumda hiç Türkçe dersi yoktu. Ortaokulda vardı ama ben seçmedim. Daha sonra da seçmeli ders olarak Fransızca’yı aldım”. Ö3, Ö4 ve Ö6 Türkçe derslerinde alfabe öğrendiklerini, okuma yazma öğrendiklerini, küçüklerle büyüklerin bir arada olmalarının iyi bir durum olmadığını söylemişlerdir. Çok fazla bir şey öğrenemediklerini belirtmişlerdir. Ö7 de bu konuda “İlkokul ve ortaokulda Türkçe dersleri gördüm. Benim okulumda vardı. İlkokulda ve ortaokulda da vardı. O ders ilkokulda anadil dersi olarak geçiyordu. Ortaokulda seçmeli ders olarak vardı. Daha çok sohbet ediyorduk. Sunum yapmıştık. Herkes kendi şehri anlatmıştı” demiştir.

#### **Katılımcıların Türkçe kitap okuma durumlarına ilişkin bulgular**

Okuma becerisinde öğrencilerin altı tanesi hiç kitap okumadıklarını vurgulamışlardır. Bunu daha çok kitap önerisi yapılmamasına bağlamışlardır. Ö1, Ö2, Ö3, Ö5 ve Ö7 genellikle zaten kitap okumadıklarını ama Türkçe olarak da kitap okumadıklarını söylemişlerdir. Ö4 ise “Kimse kitap önermedi. Kendim Instagram’dan, mağazadan aldım. Reşat Nuri Güntekin’den Çalıkuşu, Acımak, Dudaktan Kalbe; Zülfü Livaneli’den Kardeşimin Hikâyesi, Huzursuzluk, Serenad, Elia ile Yolculuk’u okudum. Sabahattin Ali’den Değirmen, Kürk Mantolu Madonna okudum” demiştir.

#### **Katılımcıların Türkçe dil becerilerini değerlendirmelerine ilişkin bulgular**

Öğrenciler günlük konuşma dilinde kendilerini iyi ifade ettiklerini ancak resmî konuşma ve yazışmalarda zorlandıklarını söylemişlerdir. Ö1 kendini konuşması iyi olduğu için hiçbir beceride eksik hissetmediğini söylemiştir. Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7 günlük konuşmada rahat olduklarını ancak resmî konuşma ve yazışmalarda çok zorlandıklarını vurgulamışlardır. Ayrıca söz varlığı konusunda da eksik olduklarını belirtmişlerdir. Ö6 kendini her beceride eksik hissettiğini dile getirmiştir.

#### **Katılımcıların Almanya’da Türkçe derslerine yönelik önerilere ilişkin bulgular**

Öğrenciler, Almanya’da Türkçe derslerinin nasıl olması gerektiği hakkında da bazı düşüncelerini dile getirmişlerdir. Ö1 ve Ö2 gramerin daha detaylı, iyi öğretilebileceğini; Ö3, Ö4, Ö6 ve Ö7 diğer yabancı dillerin öğretiminde olduğu gibi daha fazla değer ve önem verilmesi gerektiğini, daha planlı olmasını istediğini belirtirken Ö5 “Almanya’nın edebî eserlerini biliyoruz ama Türkiye’nin bilmiyoruz” demiştir.

#### **Katılımcıların Türkçe ile ilgili duygu ve düşüncelerine ilişkin bulgular**

Türkçenin kendileri için hayat gibi, aşk gibi, vatan gibi olduğunu vurgulayarak Türkçeye karşı hassasiyetlerinin olduğunu ve orada Türkçe için daha fazla ve daha kaliteli eğitim verilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Ö1 bu konuda “Türkçe benim için hayat gibidir. Çünkü sonuçta gurbette yaşıyoruz. Onlarla beraber Türkçe konuşmak hayatıma anlam katıyor” derken Ö2 de “Türkçe benim için aşk gibidir. Çünkü düşünceler ve hissettiklerim hep Türkçe” diye belirtmiştir. Ö3 Türkçenin kendisi için mutluluk olduğunu, Ö4 ailesi gibi olduğunu, Ö5 ve Ö6 vatani olduğunu, Ö7 ev gibi olduğunu belirtmiştir. Türkiye’de insanların kendilerine Almancı kelimesini

kullanmalarından Almanya'da ise Türkler olarak sürekli yabancı olarak adlandırılmaktan hiç hoşlanmadıklarını dile getirmişlerdir.

### **Katılımcıların iki dilli olmanın sınırlıkları ve yararlarıyla ilgili düşüncelerine ilişkin bulgular**

İki dilli olmanın avantajlarının kendileri için çok olduğunu dile getirirken iş konusunda öğrenciler Almanya'da bir Alman'a göre daha az şansa sahip olduklarını düşünmektedirler. Bazen o anda konuştukları dilde kelimeler konusunda hatırlayamama sorunları olduğunu ve özellikle Almanca kelime ile bunu tamamladıklarını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda iki dilli olmanın kendileri için hem Türkiye'de hem de başka ülkelerde iş bulmak ve sosyal yaşam konusunda avantajlı olduğunu söylemişlerdir.

### **Tartışma ve Sonuç**

Anadili edinimi insanların kendilerini ifade etmelerinde, düşüncelerinde ve kendilerini bir yere ait hissetmelerinde önemli bir konudur. Bu bağlamda ana dilin başka ülkelerde bireyler açısından edinilmesinde aile ortamı başta gelir. Aile, miras dili ediniminde en değerli ortamdır ve bunu bireyin arkadaş çevresi, miras dil için öğrenimi için aldığı dersler ve kendisinin kişisel ilgisi takip eder. Nitekim araştırmaya katılan öğrencilerin tamamı Türkçeyi ilk önce aile ortamında öğrendiklerini belirtmişlerdir. Bir kişinin miras dilini geliştirmiş olması onun ailesi ve çevresiyle olan iletişimini de etkiler (Cho, 2000). Bohnacker (2022), yaptığı araştırmasında İsveç'te Türkçe konuşan ailelerde aile dil politikasını incelemiştir. Ailelerin ev ortamında Türkçe konuşmaya önem verdiklerini, iki dilliliğin ve azınlık dilin sürdürülmesi, geliştirilmesi gerektiğini savunduklarını belirtmiştir. Başka bir ülkede doğup büyüyen çocuklar ailelerinde ve yaşadıkları yerde farklı kültürler görmektedir. Bu durum onların zihninde karmaşaya sebep olabilmektedir. Bu sorunun önüne geçmenin tek yolu bireylerin öncelikle kendi ana dillerini ve kültürlerini kazanmalarının sağlanmasıdır (Okur ve Azizoğlu, 2017: 748). Bunun da en önemli bileşeni ailedir. Aileler ana dilin önemi ve iki dilliliğin çocuklara sağladığı kazanımlar konusunda bilinçli olmalıdırlar. Göçmen Türk çocuklarının dil ve kültür alanında kendilerini geliştirmelerinin en güzel yolu, ailelerin evlerinde çocukları ile ana dilde iletişim kurmaları ve bu şekilde onları desteklemeleridir (Parlak, 2014: 29). Aileler çocukları ile konuşurken kullandıkları dilin seçimine dikkat etmelidirler ve kullandıkları dilde kararlı olmalıdırlar. Diller arası değişim (Code Switching) yapmamalıdırlar. Eğer karma bir şekilde konuşurlarsa bu durum çocukların Türkçede akıcılığı kaybetmelerine sebep olabilmektedir (Altınok, 2021; Çakır, 2002).

Miras dilin geliştirilmesinde insanların yaşadıkları ülkede aldıkları eğitim, eğitimin niteliği önemlidir. Öğrenciler Türkçe dersinin Almanya'da daha sistematik ve düzenli işlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ana dillerine daha iyi hâkim olmak istediklerini, Türkçe konuşurken çekinmek istemediklerini söylemişlerdir. Bu durum aslında yalnızca Türkçede değil farklı dillerin kullanımında da sorun olabilmektedir. Lee (2002), Amerika'da yaşayan ve eğitim gören Koreli öğrencilerle yaptığı araştırmasında nitel ve nicel verilerin analizi sonucunda ikinci nesil Koreli-Amerikalıların çoğunun bir düzeyde Korece yeterliliğine ulaştığını, ancak bunun yeterli olmadığı konusunda hemfikir olduklarını göstermiştir. Yapılan araştırmalarda ana diline tam olarak hâkim olamayan bireylerin göç ettikleri toplumun dil becerilerini de tam olarak

kazanamadıkları, akademik başarılarının daha düşük olduğu gözlenmektedir. Ayrıca bu çocuklar hem kendi kültürüne hem de yaşadıkları toplumun kültürüne yabancılaşma sorunları da yaşayabilmektedir (Aytan vd., 2018: 19). “Anadili gelişmeyen bir bireyin, çok dillilik ve çok kültürlülük akımının etkisiyle kendine ve sosyal çevresine yabancılaşma tehlikesi vardır” (Çakır, 2002: 46). Anadil, ikinci dil edinimini kolaylaştırmakta ve bireylerin okul başarısını olumlu yönde etkilemektedir (Bican, 2014: 317). Almanya’da eyaletlere göre değişen farklı şekilde ve sistemde olsa da haftada 2-5 saat aralığında ana dili Türkçe olan çocuklara Türkçe seçmeli dersi verilmektedir. Ancak verilen eğitimde istenilen başarıya ulaşılamamaktadır. Ana dilini iyi bilen bireylerin diğer dillerdeki gelişimi de etkilediği yapılan bilimsel araştırmalarda mevcuttur. Bu bağlamda yurtdışında ana dili eğitimi önem arz etmektedir (Yıldız, 2012). “Türkçe alanında çalışan uzmanlar, Avrupa’daki iki dilli Türk grupların anadilini yeterli seviyeye çıkarmak için uygun eğitim şartlarını oluşturma çabası içindedir. Çok dilli ve çok kültürlü toplumlarda varlığını sürdüren Türklere verilecek anadil derslerinin düzenlenmesi önemli bir konudur” (Bican, 2014: 318). “Türkçenin azınlık dili olarak konuşulduğu çok dilli ortamlarda yapılan Türkçe derslerinin içeriğinin zaman içerisinde yeniden yapılandırılması, zamanla ortaya çıkan değişiklikler sonucu belirginleşen yeni ihtiyaçlar ve amaçlar doğrultusunda yeniden biçimlendirilmesi gerekmektedir” (Uluçam-Wegmann, 2017: 15). Tekeli (2017), yapmış olduğu araştırmada Almanya’da Türkçe dersi veren öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmeler sonucunda da Türkçe ve Türk Kültürü dersleri için hazırlanan ders kitaplarının öğrencilerin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamadığını, bu kitapların ülke koşullarına uygun olmadığını ifade ettiklerini belirtmiştir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığının alan uzmanlarında oluşan bir komisyon ile beklenti ve ihtiyaçları karşılayacak uygun ders kitaplarının hazırlanması gerektiğini önermiştir.

Araştırmada, öğrencilerin kitap okuma alışkanlıklarının olmadığı ortaya çıkmıştır. Kitap okuma oranları çok düşüktür. Bu bağlamda kitap konusunda hiç öneri almadıklarını bu yüzden de bilmediklerini ve kitap okumaya yönelmediklerini belirtmişlerdir. Burada yine aileye önemli görevler düşmektedir. Anne babalar çocuklarına Türkçe kitaplar alıp onları okumaya teşvik etmelidirler (Aktürkoğlu ve Özyayın, 2017: 2355). “Çocuk ve gençler yaşlarına uygun okuma kitapları bulamadıkları için, rastlantısal olarak ulaştıkları Türkçe kitaplarla yetinmekte veya Alman yaşlılarının okuduğu Almanca kitaplara yönelmektedirler. Kitap okuma oranının çok düşük olduğu ailelerde ise çocukların tek eğlence kaynağını televizyon kanalları oluşturmaktadır” (Çakır, 2002: 42). “Okullarda Alman edebiyatı derslerinde öğrencilerin sadece Alman edebiyatını okumaları, onların Alman kültürüne karşı yakınlaşmalarını sağlar. Edebiyatın malzemesi kültür ve dildir. Kişi hangi edebiyatı okur ve öğrenirse o edebiyatı meydana getiren toplumun kültürüne ve diline yakınlık duyar” (Kırmızı, 2016: 153). Anlaşılır girdi için gönüllü okuma önermek, miras dil konuşurlarının dil yeterliliklerini büyük ölçüde geliştirebilir. Öğrencilerin miras dilinde bir okuma alışkanlığı edinmelerine yardımcı olmanın bir yolu, popüler edebiyatı önermektir (Krashen, 1998).

Araştırmada öğrenciler dil becerilerinde kendilerini her alanda eksik bulduklarını söylemişlerdir. Mirası konuşanların çoğu için ana dil, zayıf dildir. Zayıf dilde yeterlilik, yalnızca alıcı becerilerden (çoğunlukla dinleme), dile, topluma ve diğer sosyodilbilimsel koşullara bağlı olarak orta ve ileri düzey sözlü ve yazılı becerilere kadar değişebilir

(Montrul, 2010: 5). Öğrenciler çok iyi konuşmalarına rağmen kendilerini bu konuda yetersiz hissetmektedirler çünkü Almanca baskın dil hâline gelmiştir ve miras dillerinde yanlış yapmaktan korkmakta, çekinmektedirler. Mail yazarken bile birçok şeyi yanlış yazdıklarını belirtmişlerdir. Almanya'da doğup büyüyen bu öğrencilerin konuşmaları ileri seviyededir ve telaffuzları Türkçeyi ikinci dil olarak öğrenenlere çok daha farklıdır. Nihayetinde anadili olduğu için yabancı dil olarak öğrenenlere göre telaffuzları daha iyi durumdadır. Miras konuşmacıları tipik olarak, özellikle benzer morfosentaktik yeterliliğe sahip yetişkin L2 (yabancı dil) öğrenenleriyle karşılaştırıldığında, iyi bir fonolojiye sahip olarak tanımlanır (Montrul, 2010: 5). Şengül ve Çetin (2022), yaptıkları araştırmada Almanya'da yaşayan Türk çocuklarının aile ve devlet desteği ile eğitim öğretim ortamlarının zenginleştirilmesi gerektiği, Türkçe dil becerileri ve söz varlığının geliştirilmesi için daha çok okuma, yazma, dinleme ve konuşma çalışmaları önerilmiştir. Günlük konuşmada da atasözleri ve deyimler konusunda zorlandıklarını birçoğunun anlamını bilmediklerini ve bu yüzden zor duruma düştüklerini söylemişlerdir. "Sözcük bilgisi edinimi bağlama özeldir ve büyük ölçüde deneyime bağlıdır. Miras dilini konuşanlar miras dillerinde pek çok kelime bilirler, ancak çoğu zaman bunlar evde ve çocukluk sözlüğünde kullanılan ortak nesnelere ilgili kelimelerdir. Aslında, miras dili konuşanların kelime dağarcığında da önemli boşluklar vardır ve çok sık kullanmadıkları kelimeleri geri almakta zorlanırlar" (Montrul, 2010: 6). Akrabalarının kendileri bazı atasözü ve deyimleri bilmediklerinde onları yadırgadıklarını dile getirmişlerdir. Miras dil konuşurlarının hatalarını yüzlerine vurmak, kötü eleştiri yapmak onlara katkı sağlamaz, pozitif bir etki yaratmaz aksine miras dilde daha az konuşma gibi bir riske sebep olur (Krashen, 1998: 41). Almanya'da yaşayan üçüncü nesil Türkçe konuşurlarının Türkçeyi akıcı konuşmaları bozulmuş durumdadır denebilir. İformel konuşmalarda formel konuşmalara göre daha rahat ve akıcıdır. Araya nadiren de olsa Almanca kelimeleri yerleştirebilmektedirler. Kelime hazinesi olarak Almancaları daha geniş denilebilir çünkü Türkçe kelime karşılıklarını hatırlamakta güçlük çektiklerinden durak ve tekrarlar fazladır. Bu yüzden hatırlayamadıkları kelimenin yerine Almanca karşılığını kullanmayı tercih etmektedirler (Altınok, 2021: 93).

Yetişkinler olarak, göçmen ailelerin bu çocukları ana dillerinde öğrenmek, yeniden öğrenmek veya mevcut dil yeterlilik seviyelerini geliştirmek isterler (Montrul, 2010) çünkü miras dil hem aile için hem de bireyler için bir öneme sahiptir. Ana dilde kendilerini daha iyi hissedebilirler. Ana dillerine karşı farklı duyguları olabilir. Bu bağlamda dışlanmamaları önemlidir. Türk göçmenlerin Türkiye'ye geldiklerinde Almanca; Almanya'da ise yabancı muamelesi görmeleri kimlik karmaşası ve aidiyet sorunlarını getirmektedir (Altınok, 2021; Gökalp Yılmaz, 2017; Yılmaz, 2014). Günümüz Almanya'sında artık üç nesil Türk vatandaşı yaşamaktadır (Arslan, 2006; Başkurt, 2009). Bu bağlamda özellikle üçüncü neslin hayatlarını geçirecekleri topluma entegrasyon konusunda millî ve dinî kimlikleri önemli bir meseledir (Başkurt, 2009). Dil de bir kimlik meselesidir ve eğitimi önemlidir. Miras dil öğrencilerinin dile karşı motivasyonu geleneksel yabancı dil öğrenenlere göre daha farklıdır. Birçoğu, derinlemesine hissedilen kimlik sorunları ile uğraşmakta ve gerçek kültürleriyle ilişkilerini anlamakta zorlanmaktadır (Kono ve McGinnis, 2001: 199). "Bununla birlikte, kimlik miras dili eğitim söyleminde uzun süredir merkezi bir yer tutsa da, araştırmacılar, miras öğrenenlerin kendileriyle ilgili hislerinin yanı sıra kimliklerin nasıl inşa edildiğini,



gerçekleştirildiğini ve miras dili eğitim bağlamlarında nasıl temsil edildiğini araştırmaya daha yeni başlamışlardır” (Leeman, 2015: 103).

### Öneriler

Yapılan araştırma sonucunda Almanya’da miras dil olarak Türkçenin öğretimi konusunda aşağıdaki öneriler getirilebilir:

- Almanya’da doğup büyümüş Türkler iki dilli ve hatta çok dilli ortamlarda bulunarak birden fazla dile en azından konuşma becerisinde hâkim durumdadırlar. İki dilli ve çok dilli olmanın avantajları ile beraber onlara ana dilinde daha iyi, daha nitelikli, daha programlı, düzenli bir ana dili eğitimi verilebilir.
- Aileler özellikle ev ortamında ve dışarıda da aynı topluluk içerisinde Türkçe konuşma konusunda teşvik edici olabilir.
- Bir dili akıcı şekilde konuşmak o dili çok iyi bilmek anlamına gelmemektedir. Diğer becerilerde de iyi durumda olmak dilin anlaşılmasını ve anlatılmasını sağlar. Bu çalışmada da Almanya’da yaşayan öğrencilerin neredeyse hiç okuma alışkanlıklarının olmadığı, Türkçe edebî eserlere de aşina olmadıkları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda hem okuldaki seçmeli Türkçe derslerinde hem de aile ortamında öğrencilere en azından edebî olarak da zevk alacakları Türkçe eserler tavsiye edilebilir ve okutturulabilir.

### KAYNAKÇA

Aktürkoğlu, B., & Özaydınlık, K. 2017. Almanya’da yaşayan Türk çocuklarının Türkçeye, Türkçeyi öğrenmelerine ve kullanmalarına ilişkin görüşleri. Kastamonu Eğitim Dergisi, 25(6), 2345-2356.

Altınok, Ş. 2021. Köken Dil Türkçe Konuşurlarının Fonetik ve Prozodik Özellikleri (Türkçe-Almanca). Alman Dili ve Kültürü Araştırmaları Dergisi, 3(5), 78-95.

Arslan, M. 2006. Almanya’daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitimi Sorunları. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(21), 233-245.

Aytan, T., Başkapan, A., & Uysal, G. 2018. Avrupalı Türkler ana dili eğitimi çalışmaları üzerine bir değerlendirme. Turkophone, 5(2), 16-34.

Başkurt, İ. 2009. Almanya’da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi. HAYEF Journal of Education, 6(2), 81-94.

Bayram, F. 2020. Turkish as a heritage language, Its context and importance for the general understanding of bilingualism. Studies in Turkish as a Heritage Language, ed. Fatih Bayram, 60, 1.

Bican, G. 2014. I. Uluslararası Avrupa’da İki Dilli Türklerin Ana Dili Eğitimi Çalıştayı. Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks, 6(1), 317-320.

Bohnacker, U. 2022. Turkish heritage families in Sweden: language practices and family language policy. Journal of Multilingual and Multicultural Development, 1-13.

Cho, G. 2000. The role of heritage language in social interactions and relationships: Reflections from a language minority group. Bilingual research journal, 24(4), 369-384.

Çakır, M. 2002. Almanya’daki Çok Kültürlü Ortamlarda Türkçenin Anadili Olarak Kullanımı. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(1), 39-57.

- Gökalp Yılmaz, G. 2017. Avrupa'da Yaşayan Türkiyelilere Dair Gurbetçi Ve Almancı Söylemlerinin Yeniden Düşünülmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(Göç Özel Sayısı), 1473-1490.
- Kırmızı, B. 2016. Göçmen Türklerin Almanya'da Yaşadığı Sorunların Dünü Ve Bugünü. Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, 2(3), 145-156.
- Koçak, M. 2012. Almanya'da yaşayan Türklerin Türkçe dil becerileri üzerine bir inceleme. Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks, 4(1), 303-313.
- Kono, N., & McGinnis, S. 2001. Heritage languages and higher education: Challenges, issues, and needs. Heritage languages in America: Preserving a national resource, 197-206.
- Krashen, S. 1998. Language shyness and heritage language development. Heritage language development, In S. Krashen, L. Tse, and J. McQuillan (Eds.) Heritage Language Development. Culver City: Language Education Associates. 41-49.
- Lee, J. S. 2002. The Korean language in America: The role of cultural identity in heritage language learning. Language culture and curriculum, 15(2), 117-133.
- Leeman, J. 2015. Heritage language education and identity in the United States. Annual review of applied linguistics, 35, 100.
- Montrul, S. 2010. Current issues in heritage language acquisition. Annual Review of Applied Linguistics, 30, 3.
- Montrul, S. A. 2012. Is the heritage language like a second language?. Eurosla Yearbook, 12(1), 1-29.
- Okur, A. & Azizoğlu, N.İ. 2017. Yurtdışında Yaşayan Türklerin Eğitiminde Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Yeri. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 5(4), 747-757.
- Parlak, H. 2014. Avustralya'daki Türk Ailelerin Ana Dil Edinimi Üzerindeki Rolü. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, (32), 9-31.
- Patton, M. Q. 2014. Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice. Sage publications.
- Polinsky, M., & Scontras, G. 2020. A roadmap for heritage language research. Bilingualism: Language and Cognition, 23(1), 50-55.
- Şengül, K., & Çetin, G. 2022. İki Dilli Türk Çocuklarının Türkçe Öğrenme Sorunları: Almanya Örneği. Aydın Tömer Dil Dergisi, 7(1), 117-149.
- Tekeli, F. 2017. İki dilli öğrencilere Türkçe öğretiminde malzeme kullanımı: Almanya örneği. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Uluçam-Wegman, I. 2017 Federal Almanya'da Türkçe Derslerinin Geçmişi, Yapısı, Alan Dersleriyle Etkileşimi ve Öğrenci Profili/Turkish Language Instruction in the Federal Republic of Germany. Türkçe Eğitimi Güncel Araştırmaları. (Ed. Doç. Dr. Hakan Ülper). Ankara: Pegem.
- Valdés, G. 1999. Heritage language students: Profiles and possibilities. Heritage languages in America: Preserving a national resource, 37-80.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, C. 2012. Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türkçe öğretimi (Almanya örneği). Ankara: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. Erişim adresi:

[https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/kitaplar\\_pdf/yurtdisinda-yasayan-turkce-ogretm.pdf](https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/kitaplar_pdf/yurtdisinda-yasayan-turkce-ogretm.pdf)

Yılmaz, M. Y. 2014. İki dillilik olgusu ve Almanya'daki Türklerin iki dilli eğitim sorunu. *Electronic Turkish Studies*, 9(3).